

УДК 339.94: 323.1

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-3-383

Богатирьов К.О., доктор. екон. наук, професор
Бабкова-Пилипенко Н.П. канд. пед. наук., доцент
Сіренко І.В., канд. екон. наук, доцент
Назрієва З.Т., студентка
Національний університет кораблебудування ім. адмірала
Макарова

МЕНТАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

У статті розглянуто основні недоліки української ментальності відповідно до загальносвітових морально-етичних норм і, зокрема, європейських. Представлено теоретичні відомості для кращого розуміння проблеми. Визначено план для покращення ситуації в країні. Зроблено висновок, що при певній мотивації зі сторони активістів і зацікавленості з боку громадян українці в силі змінити власну ментальність на кращу.

Ключові слова: менталітет, етнічна психологія, індивідуалізм, критичне мислення, компетентність.

Постановка проблеми. Проблема ментальності хвилює не одне покоління українців. Про неї багато розмов, але діяти спроможні не всі. Проблема менталітету має бути вирішена для подальшого розвитку України як європейської держави, бо не перший рік народ марить про ЄС, сподівається на підвищення рівня життя, національної культури, освіти, покращення екологічного стану тощо. Але більша частина людей просто не готова жити за правилами, які давно вже стали буденними й обов'язковими для європейців, та на них дивно реагують у нас. Від менталітету прямо залежить благоустрій країни, економіка й інші важливі складові життя.

Аналіз останніх досліджень. Ця тема стала цікавою великій кількості вчених, дослідників і письменників як українських (М. Костомаров, О. Довженко, В. Янів, О. Амоші, Л. Бесчасний, В. Богиня, А. Гальчинський, В. Гейць, В. Гришкін, Н. Дєєва, Ю. Зайцев, С. Мочерний, О. Новіков, Г. Пилипенко, М. Чумаченко, А. Чухно, Л. Федулова, І. Нечуй-Левицький, О. Потєбня), так і закордонних (О. Хакслі, К. Юнг, З. Фрейд, Е.

Фромм, С. Гроф, Ф. Герцберг, Д. МакКлелланд, А. Маслоу, Т. Петер, П. Печчеї, Р. Рюттингер, А. Сміт, Ф. Хайєк, П. Хайне).

Формулювання цілей статті. Метою статті є систематизація отриманої інформації, особисті пропозиції й адаптування світового досвіду до українських реалій для подальшого використання їх у повсякденному житті, щоб скоригувати недоліки менталітету українських громадян. Таким чином підвищити рівень освіти, національної й культурної свідомості.

Виклад основного матеріалу. Менталітет формується на основі багатьох чинників. Вони можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми, природними й соціальними. Дуже важливу роль грає природа навколо людей, її ресурси, клімат, рельєф, родючість ґрунтів, різноманітність флори і фауни, наявність поблизу водойми та якість води. Таким чином становляться традиції, ритуали, буденні справи, навіть релігійні догми і найголовніше – це дійсно впливає на ментальність.

Окрім природних чинників, дуже сильно народ змінює політика сусідніх країн: загарбницька чи союзницька. Війни не можуть залишити людей такими ж, коригують бачення світу, але перед усім ламає поразка в них – окупанти почнуть інтегрувати свої традиції, релігію, обряди й винищувати етнічну індивідуальність сторони, що прогнала.

Не важко згадати історію нашої держави, яка протягом століть існувала під різними назвами, мала підпорядковуватись то Польщі, то Російській Імперії, входила до складу СРСР. Постійні набіги татар змінювали наших предків з кожним разом, а славна доба козацтва неймовірно красномовно описала найсильніші й найслабші риси народного характеру. Усе це породило не тільки плеяди пісень, які ми співаємо й зараз, але й наш народний характер.

Що впливає головним чином на менталітет українців? Від чого їх спосіб мислення може змінитися? Через що або завдяки чому ми маємо теперішню ситуацію?

По-перше, виховання, бо з наймолодшого віку фундамент у нас закладають батьки. Саме від них залежить, як буде дитина себе поводити в тій чи іншій ситуації. Модель поведінки дорослих, авторитетних особин у родині відкладається чи не на рівні підсвідомості й може стати способом життя майбутнього члена суспільства. Тому надзвичайно важливо починати виховувати юного громадянина з ранніх років, бо після може бути пізно.

По-друге, оточення. Вплив соціуму важко переоцінити, оскільки кожного дня ми змінюємось в залежності від того, як на нас реагують, що

роблять навколо, яким принципам слідують тощо. З цього ми робимо висновок, що потреба в адекватному суспільстві не бажана, а необхідна частина вашого життя.

По-третє, природні і кліматичні умови. Наприклад, українці мають родючий чорнозем, тому й асоціюють себе з полем, вирощуванням різних культур, зокрема зернових. Така єдність із землею породила в українцях надзвичайну емоційність, тонкість душевних струн, здатність до постійних роздумів над життям, меланхолії, чутливість і чуттєвість. До того ж ми творчі, ти дійсно без проблем майже в будь-якому колективі зустрінеш поета, музику, художника, танцюриста, скульптора, архітектора...

Особливість українців «закопуватись» у власні думки має зворотню сторону, бо саме цим викликаний іноді надлишковий індивідуалізм – риса, яка водночас заважає й відрізняє серед інших націй. З одного боку це суттєва перевага, оскільки кожна людина своєрідна, не схожа на інших, особлива у своїх судженнях і уміннях. Та з іншого, це має прояв у таких неприємних рисах, як «моя хата скраю», байдужість до чужого горя, егоцентричність і приділення уваги лише до себе, неповага до навколишніх, іноді й цинізм:

«Український індивідуалізм певною мірою поєднує нас з індивідуалістичною Європою, але, перейшовши межі, веде нас до анархізму». [1]

Наступною проблемною точкою, на якій я зупинюсь, стане відсутність критичного мислення, довірливість, неграмотність. Комуś може здатись, що це абсолютно не пов'язані між собою поняття, але легко пояснити, чому я поставила їх поруч.

Грамотність полягає не тільки в базових знаннях даних нам школою(писати, рахувати тощо), але й у присутності критичного мислення, тобто спроможності відрізнити оригінальну та правдиву інформацію від фейка, що нині неймовірно актуально в нашому інфопросторі. Невміння розуміти й аналізувати отримані дані помітно псують повсякдення. Тисячі українців, довірившись непевним джерелам, щодня вбирають у себе тонни брехні, страждаючи у різних сферах життя.

Так відбувається через недоліки навчання, деякі пропуски в системі освіти, на що обов'язково варто звернути увагу. Також особливості виховання в сім'ї можуть вплинути саме негативно на подальший розвиток людини.

Великим болем багатьох українців є некомпетентність працівників у своїх сферах. Усім знайома ситуація, коли вам помилково поставлять діагноз і назначать неправильне лікування, «швидка» приїде на виклик аж

через півгодини й почне ставити неправильну ін'єкцію, полагоджена річ зламається наступного дня, коли вас не захистять від людини, що вимагає хабар, бо вона заплатить і туди, коли диплом це папірець за певну ціну, як і залікова книжка тощо...

Усі хочуть легких грошей, але мало хто готовий трудитись на результат, на благо країни й народу.

Таким чином, я хочу звернути особливу увагу на такі проблеми української народності: байдужість, індивідуалізм, егоїзм і некомпетентність. З цього випливає, що нам для того, щоб увійти в європейське суспільство не вистачає: свідомості, піклування про навколишніх людей, принциповості в професійних питаннях, чесності до себе та інших.

Окресливши територію, на якій будемо діяти, ми маємо побудувати план. Але очікувати надшвидкого результату, на жаль, не варто – пройдуть роки, перш ніж стануть помітними перші кроки. Корекція національного характеру обов'язково має бути комплексною, тобто поєднувати в собі вплив на різні сфери життя з різних боків.

По-перше, потрібен постійний вплив на свідомість через ЗМІ – вони постійно нагадують про себе, змінюють погляди людини, встановлюють тренди, так чи інакше впливають на процес прийняття рішень.

Люди дуже багато часу проводять в соціальних мережах, тому інструменти невимушеного навчання стануть чудовим варіантом для просвітництва громадян, даючи їм корисну, актуальну, адекватну інформацію у вигляді коротких фактів, статей тощо в різних сферах діяльності.

По-друге, ще з дитинства особистість має формуватися у здоровому оточенні, а більшу частину свого часу діти проводять саме в школах, які суспільство повинно зробити максимально комфортним для розвитку й навчання.

Постійні позакласні заходи, особливий відбір учителів, викладачів, відповідальних за виховну роботу, правильно побудована система мотивації та примусу зможуть зацікавити учнів і студентів, привити їм бажання бути активними громадянами своєї країни, стати висококласними спеціалістами, які наймовірно потрібні на теренах України.

По-третє, на мою думку, система покарань у нашій країні іноді настільки незначна, що просто нікого не стримує, а шкода нанесена тим чи іншим правопорушенням значно переважає стягнення за неї. Чи можна викоренити такі ексцеси, якщо беззаконники не відчують на собі всю відповідальність? Таким чином, має бути скоригована законодавча база.

Менталітет – це та річ, яка становилась віками, тому за мить виправити якісь недоліки не вдасться. Минуть десятки років, перш ніж буде видно результат, але воно того варте, оскільки помітно зміниться рівень життя українців.

Корекція національного характеру обов'язково має бути комплексною, тобто поєднувати в собі вплив на різні сфери життя з різних боків.

Потрібен постійний вплив на свідомість народу із зовнішніх джерел. Сьогодні це реклама, яку ми бачимо й чуємо на вулиці, у громадському транспорті, по ЗМІ тощо. Соціальні реклами мають стати популярнішими серед виробників, а пропаганда грамотності – нормою. Важливо, щоб проводився контроль грамотності й правильності оголошень, оскільки фрази-кліше в усіх на слуху й запам'ятовуються дуже добре.

Громадянам потрібно постійно нагадувати, казати, що бути конкуренто-спроможним, грамотним, цікавим, розвинутим – у тренді, оскільки людська свідомість після багаторазових повторень приймає факт як аксіому(про це йдеться у книжках О. Хакслі «О, дивовижний новий світ» і Дж. Оруелла «1984»), ми зможемо досягти потрібного результату.

Велика кількість людей проводить свій час у соціальних мережах, де мають ставати популярнішими науково-просвітницькі блоги. Їх суть у наступному: надавати корисну інформацію у вигляді коротких фактів і цікавих статей, бо у десятках гігабайт даних люди просто втрачають із фокусу якісь важливі речі, тому пости мають бути екстраординарні та відкладатись у пам'яті.

Звівши знання в культ, як це колись відбулось із красою(тисячі дівчат і хлопців під дією нав'язаних стандартів витрачають неймовірну купу грошей на одяг, аксесуари, трендові процедури, парфумерію, аби відповідати модним тенденціям), ми буквально змусимо бути суспільство на течії.

Окрім цього, ідея громадської єдності, державності має розповсюджуватись. Небайдужість до навколишніх повинна стати основним двигуном нашого суспільства. Лозунги по типу «моя хата не скраю», «я українець і мені не байдуже» тощо стануть не пустим звуком за правильної подачі через ЗМІ.

Дати зрозуміти людям, що живучи на одній землі, вони не зможуть досягти щастя у розбраті. Потреба у вмінні прощати, кооперуватись одне з одним стає дедалі більш вагомою для українців, якщо вони хочуть жити, як у Європі.

Це все потрібно наголошувати, такі проблеми мають бути обговореними, щоб у подальшому вирішувались. Наприклад, сьогодні актуальною течією став еко-френдлі спосіб життя. На мою думку, це чудовий варіант, щоб врятувати планету й надати її наступним поколінням. Популярні бренди кажуть, що еко-сумки й авоськи це пік, тому молодь однозначно стане це використовувати. Маркетинг грає велику роль, тому це діє. А отже, для зміни менталітету ми не можемо не звернути на це увагу.

Особливу увагу варто приділити дітям, чия свідомість ще тільки формується: дорослі повинні подавати правильний приклад, тобто дотримуватись чистоти на вулицях міста, чесно поводитись одне з одним, допомагати, бути не байдужими тощо. Бо поки ви думаєте, що діти не бачать, вони помічають усе й беруть цю модель поведінки за основу, що буде відгукуватися у подальшому житті.

Під час свого формування дитина багато часу проводить у школі, тому варто попіклуватись про те, щоб ці роки мали максимально позитивний вплив і давали якомога більше користі. Саме в школі мають закладати моральні й етичні цінності, підкріплюватись знання, отримані вдома.

Школа має готувати майбутніх громадян до виходу у реальний світ, ставлячи учнів у ситуації подібні до реальних. У цьому допоможуть часті й головне, захоплюючі позакласні заходи, які в жодному разі не мають бути примусовими, оскільки так вони тільки вб'ють зацікавленість молодшого покоління. Мотивуючи дітей гарними оцінками й приємними призами, ми навчимо їх здоровій конкуренції й тому, що за своє щастя й стан у суспільстві потрібно боротися.

Для старших класів надзвичайно актуальною стане робота психологів у напрямі профорієнтації, оскільки перед підлітками постає важливий і складний вибір життєвого шляху й професії.

Одну з провідних ролей у формуванні майбутнього громадянина грають учителі й викладачі, тому вони зобов'язані робити все, що в їх силах, для виховання нового покоління. Варто відкласти деякі методи в далеку шафу, а на озброєння взяти досвід демократичних шкіл (наприклад, таких як в Ізраїлі), де учні також мають право вирішувати питання, де їх думка буде вагомою, а креативність не вдариться в стіни непорозуміння й прийнятих колись стандартів.

Учителями в жодному разі не мають ставати люди, які не люблять цю професію, яким байдуже на подальше життя своїх підопічних, які працюють лише за гроші, а не за ідею. Я зустрічала вчителів, яким

байдуже, і це реально проблема нашої освіти, оскільки саме вони забирають бажання дітей учити той чи інший предмет, не можуть зацікавити й спонукати робити більше. Учитель має бути наставником і людиною, до якої ти з радістю будеш звертатись із питаннями щодо уроку.

Завдяки цьому школа не буде нудним місцем, звідки хочеться збігти й не приходити, а дружньою ділянкою для отримання корисного досвіду й знань. Покарання сьогодні є одним із основних способів регуляції суспільних відносин, але деякі з них і сьогодні залишаються надто легкими порівняно зі шкодою, яку наносять. У багатьох випадках їх навіть не назначають, отже, люди продовжують порушувати, не розуміючи, що роблять погано не тільки оточенню, а й собі. З цього випливає, що має бути більш суворий контроль над правопорушеннями й значно вагоміші штрафи/покарання, котрі б змогли дійсно примусити людей підкорятися законам. Таким чином, завдяки впливу на свідомість, зміненням у навчальних закладах й покараннях, ми зробимо перші кроки назустріч європейському суспільству, довівши (в першу чергу собі), що можемо набагато більше.

Висновки. Впровадження вищезазначених кроків у повсякденне життя українців сприятиме підвищенню культурного, духовного, освітнього рівня громадян, національної свідомості, зробить звичними й невід’ємними ідеї єдності народу, що обов’язково вплине на рівень життя. Отже, можливо досягти всього, важливо виконувати дії в комплексі й послідовно, не шокуючи населення надто різкими змінами в повсякденному житті.

Бібліографічний список

1. Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ Серія Філологія • Педагогіка • Психологія,» № 26, 2013
2. Лозовой В. О., Анучина Л. В., Стасевська О. А., Уманець О. В. та ін., за ред. проф. В. О. Лозового, Історія української культури: підруч
3. Василівна Б. З. Особливості менталітету українського народу та менталітетів інших народів // Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. 2015, С. 74.

Богатырев К.А., Бабкова-Пилипенко Н.П., Сиренко И.В., Назриева З.Т. Ментально культурные аспекты евроинтеграционных процессов сквозь призму украинской реалий. В статье рассмотрены основные недостатки украинской ментальности в соответствии с общемировыми морально-этическими нормами, в частности, европейскими.

Представлены теоретические сведения для лучшего понимания проблемы. Определен план для улучшения ситуации в стране. Сделан вывод, что при определенной мотивации со стороны активистов и заинтересованности со стороны граждан украинцы в силах изменить собственную ментальность на лучшую.

Ключевые слова: менталитет, этническая психология, индивидуализм, критическое мышление, компетентность.

Bogatyrev K.O., Babkova-Pilipenko N.P., Sirenko I.V., Nazriyeva Z.T. Mental-cultural aspects of European integration processes through the prism of Ukrainian realities. In order to start developing an action plan for Ukraine, one must understand what the mentality is, how it is formed, when and who started to explore it.

A mentality is a system of beliefs, perceptions and views of an individual or community group, a reproduction of the combined experience of previous generations; .the set of socio-psychological attitudes, automatism and skills of consciousness, which shape the ways of seeing the world and representations of people belonging to one or another. cult. community. Like any social phenomenon, mentalities are historically variable, but changes are slow.

The purpose of the article was to systematize the information received, personal suggestions and adapt the world experience to Ukrainian realities for further use in everyday life, to correct the deficiencies of the mentality of Ukrainian citizens. This will increase the level of education, national and cultural awareness.

The mentality is formed on the basis of many factors. They can be both internal and external, natural and social. A very important role is played by nature around people, its resources, climate, terrain, soil fertility, diversity of flora and fauna, the presence of near water bodies and water quality. This is how traditions, rituals, everyday affairs, even religious dogmas are formed, and most importantly - it really affects the mentality.

The implementation of the above steps in the daily life of Ukrainians will help to raise the cultural, spiritual, educational level of citizens, national consciousness, make the ideas and unity of people unity, which will necessarily affect the standard of living, common and inalienable. Therefore, it is possible to achieve everything, it is important to act in a complex manner and consistently, without shocking the population with too dramatic changes in daily life.

Keywords: mentality, ethnic psychology, individualism, critical thinking, competence.

Стаття надійшла до редакції: 10.06.2019 р.